

De økonomiske konsekvenser for Danmark af den europæiske udvikling samt etablering af tysk enhed

Udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen

Det er et slående træk ved de fleste analyser af konsekvenserne af tysk enhed, at de ikke i tilstrækkelig grad anskuer problematikken i den brede sammenhæng, som tysk enhed helt naturligt indgår i – nemlig den europæiske sammenhæng. Dette gælder, hvad enten der er tale om en politisk eller en økonomisk analyse.

Tysk enhed opstår ikke i et vakuum. Tysk enhed er i sidste ende lig med europæisk enhed. Titlen på denne artikel kunne derfor let være en anden, som f.eks. Hvilken rolle bør Danmark spille i fremtidens Europa?

Men lad mig begynde med begyndelsen.

Forløbet af valget i DDR den 18. marts 1990 gav et klart signal om, at den østtyske befolkning ønsker tysk enhed, og at det skal ske hurtigt. Alt tyder på, at det i realiteten vil ske ved anvendelse af artikel 23 i Forbundsrepublikkens forfatning, hvorved de østtyske länder enkeltvis eller samlet vil ansøge om optagelse i Forbundsrepublikken. Fremgangsmåden har den fordel, at den ikke nødvendiggør en ny grundlov for det forenede Tyskland og dermed genforhandling af indgåede traktater og aftaler. Fremgangsmåden indebærer i princippet blot, at Forbundsrepublikkens territorium udvides.

Processen henimod tysk enhed vil i første omgang bestå i etableringen af en tysk-tysk økonomisk og monetær union. DM'en vil derved blive indført som fællesvaluta i de to tysklunde, ligesom der vil blive iværksat en række ledsagende foranstaltninger på det økonomiske område. Det er ikke usandsynligt, at denne union vil være udmøntet allerede i løbet af sommeren 1990.

Det er nødvendigt, at det sker hurtigt, dels fordi det er den østtyske befolknings klare ønske, dels for at undgå endnu flere flygtninge fra DDR til Forbundsrepublikken. Efter den økonomiske og monetære union vil vi formentlig også hurtigt se en social union.

Næste fase i processen vil udgøres af en tilpasningsproces indtil den tyske enhedsstat formelt er en realitet.

Tredje og sidste fase vil vare få år derudover. I denne periode vil der være nogle overgangsordninger, der inden for begrænsede områder skal regulere tilpasningen af forholdene i det østtyske område til markedsøkonomiens betingelser.

Processen er ikke let. Der er store problemer forude. Det er trods alt første gang, at man omstiller et samfund fra planøkonomi til markedsøkonomi.

Men hvornår bliver der tale om en tysk enhedsstat?

Svaret på dette spørgsmål er vanskeligt at give mere præcist. Der foregår for nærværende en række samtaler inden for den såkaldte »2 plus 4«-kreds dvs. mellem de to tysklande og de fire sejrmagter fra krigens tid. Resultatet af disse drøftelser foreligger endnu ikke.

Det ligger i kortene, at den ordning, de kommer frem til, vil blive bekræftet på et efterfølgende CSCE-topmøde – formentlig i indeværende år. Formålet hermed er at sætte et formelt punktum for efterkrigstiden. Der vil nemlig blive tale om en de jure anerkendelse af grænserne i Europa. Det forenede Tyskland vil komme til at bestå af Forbundsrepublikken, DDR, hele Berlin. Ikke mere, ikke mindre.

Hvorom alting er, så undergår det politiske og økonomiske landskab i Europa fundamentale ændringer i de kommende år. Tysk enhed vil have en så stor indflydelse på Danmarks omgivelser, at man med rette kan tale om, at der udformes et nyt Europakort. Det påvirker nogle af de grundlæggende forudsætninger for Dansk udenrigspolitik. Europa-aspektet – med stort E – bliver dominerende, og det på flere måder.

Det er nødvendigt at se kendsgerningerne i øjnene for rigtigt at forstå størrelsen af de udfordringer, som dansk udenrigspolitik skal tage stilling til i de kommende år. Baserer vi os på en fejlanalyse, kan vi i sidste ende komme til at føre en forkert politik.

Jeg mener, at man kan pege på fire væsentlige forhold, som har resulteret i den nuværende udvikling.

For det første har den vesteuropæiske

integrationsproces været en succes. For siges er det rette ord.

Med vedtagelsen af EF-pakken i 1986 – Spanien og Portugals optagelse blev igangsat en proces, som har haft kolossal indflydelse på Fællesskabets videre udvikling. Resultaterne heraf har været en ændret prioritering af Fællesskabets politikker, bestræbelserne på at gennemføre det indre marked samt en forstærket indsats på de teknologiske område.

Alle disse initiativer kan anskues som et forsøg fra Fællesskabets side på at tage den teknologiske udfordring op, som mange følte, der var tale om i begyndelsen af 1980'erne. Tænk på alle de skrivelser om »Euro-pessimisme«.

Gennemførelsen af det indre marked har haft en næsten magnetisk kraft på tredjelands. Både EFTA-landene samt de øst- og centraleuropæiske lande har allerede set skriften på væggen. Såfremt de skulle nyde godt af udviklingen, var det nødvendigt, at de blev knyttet tættere til Fællesskabet.

Hos samme landegruppe findes naturligvis også en stigende erkendelse af, at EF er den samarbejdsform, der er i stand til at opfange tredjelands i et forpligtende samarbejde mellem alle demokratiske lande i Europa. Konsekvenserne er ikke udeblevet. Østrig har ansøgt om medlemskab. Der er en dialog i gang mellem EF og EFTA-landene om, hvordan de kan tilknyttes udviklingen. Overvejelserne drejer sig om at oprette et såkaldt Europæisk Økonomisk Rum (EES med den engelske betegnelse). Endelig har Tjekkoslovakiet ventileret tanken om et medlemskab af EF – som et mål på længere sigt.

For det andet har vi set et veritabelt opbrud i de øst- og centraleuropæiske lande. 1989 var et revolutionsår – på flere måder. Udvik-

lingen er sket i et sådant tempo, at der er mange, der er blevet overrasket over den styrke, hvormed kræfterne er blevet sluppet løs.

Når man ser tilbage, er der mange skæringsdatoer. En af dem er den 9. november 1989 – den dag, der gik hul på Berlin-muren. Mon ikke det var den dag, det blev åbenbart for alle, at processen mod pluralisme og markedsøkonomi var irreversibel?

For det tredje undergår forholdet mellem supermagterne en fundamental ændring – forstået på den måde, at vi går fra et bipolært internationalt økonomisk-politisk system til et multipolært.

Udviklingen har naturligvis været undervejs igennem længere tid, men det er først i de seneste år, at den for alvor er ved at slå igennem.

For det fjerde undergår de internationale relationer en kvalitativ ændring. Den teknologiske udvikling – informationsteknologien – har bevirket, at det ikke længere er muligt at afsondre samfund fra omverdenen. Tanker kan ikke holdes tilbage.

Dertil kommer, at de økonomiske og teknologiske problemer mere generelt medfører, at det er nødvendigt, at staterne samarbejder i stadig større omfang. Grænseoverskridende problemer må løses gennem et grænseoverskridende samarbejde. De økonomiske konsekvenser ved ikke at gøre det vil være så store, at det ikke er holdbart i længden.

Tilstedeværelsen af et forenet Tyskland i Europas hjerte vil have en fundamental indflydelse på udviklingen i Europa. Ikke kun i kraft af Tysklands størrelse i sig selv, men også og ikke mindst fordi tysk enhed vil opstå inden for en europæiske ramme – under et europæisk tag, som Konrad Adenauer for-

mulerede det. Et forenet Tyskland indebærer derfor et nyt og anderledes Europa.

Man kan selvsagt spørge sig selv, om man dermed kommer tilbage til tidligere tiders Europa, hvor skiftende magtbalancer mellem de større europæiske lande havde en afgørende indflydelse på forløbet af den europæiske udvikling. Tankerne ledes rent umiddelbart hen på navne og begreber som Wienerkongressen, Berlinerkongressen, Versailles, Rapallo, Jalta osv.

Mit svar herpå er er klart nej. Det nye Europa adskiller sig fra historiens tidligere på to afgørende måder.

For det første er der denne gang tale om, at vi har et ganske håndfast amerikansk engagement i Europa. USA er – tillige med Canada – også europæiske magter. Det er slået fast i CSCE-processen. Enhver sikkerhedsordning, som vil blive resultatet af de igangværende drøftelser, må derfor tage højde for dette synspunkt. Det er i vore klare interesse. Det fremmer stabiliteten i det fremtidige europæiske politiske og økonomiske landskab.

For det andet har vi – gennem De europæiske Fællesskaber – fået et fasttømret og forpligtende internationalt samarbejde, der er med til at binde staterne sammen og til at sikre, at deres interesser i stadig højere grad konvergerer. EF er et unikt internationalt samarbejde. Det er retsskabende. Det er bredt anlagt. Det har et klart overnationalt element. Udviklingen i Tysklandsspørgsmålet har gjort formålet med EF-samarbejdet endnu klarere: Historien må ikke gentage sig. De nationale interesser skal konvergere. De skal gøres lig med Europas interesser. Er dette ikke tilfældet, løber vi en betydelig risiko for politisk og økonomisk ustabilitet i Europa.

Dette *var* i den umiddelbare efterkrigstid ra-

tionalet bag den franske forsoningspolitik over for Tyskland.

Dette er rationalet bag forbundsregeringens Tysklandspolitik.

Dette må være rationalet bag dansk Europa-politik.

En umiddelbar konsekvens af udviklingen hen imod tysk enhed og fremkomsten af det nye Europa er den efterhånden brede enighed om at styrke den europæiske integrationsproces, hvor EF-samarbejdet er det absolut vigtigste.

Det er bemærkelsesværdigt, i hvor høj grad der er indtruffet en holdningsændring til EF-samarbejdet. Det er næppe for meget sagt, at udviklingen i Øst- og Centraleuropa har resulteret i, at der er opstået et mere naturligt forhold til EF-samarbejdet. Den berøringsangst, som man tidligere har kunnet iagttage i visse kredse er nu næsten forsvundet. EF-samarbejdet betragtes i stadig højere grad med de rette briller – de europapolitiske. Det kan klart fornemmes i den danske debat.

Perspektiverne stiller store udfordringer og store muligheder til det danske samfund.

Jeg tror ikke, at jeg overdriver ved at sige, at rammerne for det danske samfunds udvikling i de næste 20-30 år bliver fastlagt i denne tid. Så klart kan det siges.

Det må være i dansk interesse at styrke EF-samarbejdet både i bredden og i dybden.

Med integration i bredden sigter jeg på en inddragelse af stadig flere sagområder i samarbejdet samt på at få udvidet medlemskredsen med de lande, der naturligt hører hjemme i selskabet, dvs. EFTA-landene, da de i kraft af deres økonomiske strukturer og vel-funderede demokratier er naturlige kandida-

ter til medlemskab.

Den omstændighed, at nogle potentielle ansøgerlande er neutrale, indebærer i mine øjne ikke noget problem, såfremt de er rede til at acceptere samarbejdsbetingelserne. Dertil kommer, at neutralitetsbegrebet under alle omstændigheder ikke kan undgå at blive påvirket af den generelle europæiske udvikling.

Med integration i dybden tænker jeg på at styrke Fællesskabets kompetence, f.eks. gennem en større grad af anvendelse af flertalsafstemninger på nye sagområder. Det må nemlig erkendes, at en opretholdelse af den interne dynamik – ja, en styrkelse af den – er en klar forudsætning for at kunne bevare den eksterne kraft.

Det er i dansk interesse at lade Fællesskabet indtage den centrale rolle i Europas nye arkitektur.

På baggrund af de opbrudstendenser, der er i Øst- og Centraleuropa, er det tvingende nødvendigt, at der er et bredt anlagt og forpligtende samarbejde, der kan opfange alle de europæiske lande. EF-samarbejdet har mulighed herfor gennem forskellige tilknytningsformer.

I EF skal vi i løbet af efteråret 1990 påbegynde en regeringskonference om en økonomisk og monetær union. Dagsordenen bliver dog bredere. Fra dansk side finder vi det naturligt, at forholdet til tredjelande indgår med en betydelig vægt. I denne forbindelse kan man overveje en styrkelse af forbindelserne til tredjelande. Den omstændighed, at DDR inden længe er integreret i EF, og Østrig banker på døren, tilsiger, at vi generelt på regeringskonferencen tager fat om den problemstilling, der går under overskriften: Hvorledes styrkes Fællesskabets rolle i det fremtidige europæiske samarbejde?

Men det er ikke kun integrationsprocessen i EF, der må styrkes. Det er også den bredere europæiske integrationsproces. Det er med vilje, at jeg bruger dette udtryk.

Det indgår med betydelig vægt i dansk politik, at Fællesskabet skal forholde sig åbent over for tredjelande. Det er vigtigt, at man ikke giver de øst- og centraleuropæiske lande det budskab, at de for evig tid er forment adgang til medlemskab. Målet for dem er jo netop hen ad vejen at kunne blive medlem – nå ja, det tager tid. Deres økonomi vil jo af gode grunde ikke kunne bære et medlemskab de første mange år. Men døren må ikke lukkes. Vi står over for fremvæksten af et helt nyt samarbejdsmonster i Europa. Det europæiske samarbejde vil blive uhyre mangfoldigt. Der vil opstå helt nye samarbejdsformer, hvor medlemskredsen vil variere fra sagområde til sagområde. Som allerede eksisterende eksempler herpå kan nævnes Eureka, det audiovisuelle Eureka, CERN, ESA. Flere vil komme til.

Det er i vor klare interesse at styrke fremkomsten af sådanne fora.

Forholdet til USA vil i takt med styrkelsen af det europæiske samarbejde ændres. Der er ingen tvivl om, at det amerikanske engagement i Europa vil blive reduceret. Det er vigtigt, at vi hele tiden søger at fastholde den amerikanske dimension af sikkerheden i Europa.

Vi må med udgangspunkt i NATO-medlemskabet søge at formulere et koncept, der fremmer en stabil sikkerhedspolitisk struktur i Europa.

Meget tyder på, at CSCE-processen er ved at udvikle sig til en ramme herfor. Muligvis er det kimen til en al-europæisk sikkerhedsstruktur.

Men også på det økonomiske område må vi søge at styrke forbindelserne til USA. Udenrigsminister Baker holdt i december sidste år en større tale i Berlin, hvori han gjorde sig til talsmand for, at samarbejdet burde styrkes over en bred front mellem Fællesskabet og USA.

Både ud fra politiske og økonomiske overvejelser er det i vor interesse at besvare denne opfordring. Kommissionen arbejder i øjeblikket med forskellige overvejelser om, hvorledes man kan styrke det samarbejde. Fællesskabet skylder fortsat USA et svar. Det er i dansk interesse, at det bliver positivt.

Men hvad så med det nordiske samarbejde, er det næste spørgsmål. Hvad bliver der af det i det nye Europa?

Det vil fortsat eksistere. For det hviler på et solidt fundament. I sidste ende er det jo et værdifællesskab. Men der er ingen grund til at lægge skjul på, at det med tiden vil blive mere snævert i sine emneområder alene af den årsag, at stadig flere af de områder, som har været genstand for drøftelser i Nordisk Ministerråd, nu i realiteten behandles andetsteds. Dette gælder f.eks. tankerne om et nordisk hjemmemarked. Det er der skrevet ganske meget om i tidens løb. Der skal såmænd nok komme noget ud af det. Men det bliver kun i kraft af, at de nordiske lande bliver nødt til at tilpasse sig det indre marked i EF.

Selv om vi er i internationaliseringens tidsalder, hvor flere og flere spørgsmål skal løses gennem et bredt internationalt samarbejde, har det regionale samarbejde – som det nordiske – dog stadig en fremtid foran sig. Se blot på, hvorledes Benelux-samarbejdet stadig trives. Men der sker en ændring i, hvilke emner der behandles på forskellige niveauer.

Det er naturligvis i dansk interesse, at de nor-

diske lande tilknyttes Fællesskabet mest muligt. Om det bliver gennem en aftale inden for rammerne af de igangværende drøftelser mellem EF og EFTA, eller om det i sidste ende bliver gennem et medlemskab, vil vise sig.

En ting er sikkert. Der bliver ikke tale om at indgå en aftale mellem EF og EFTA, hvor EFTA-landene kan få reel indflydelse på EF's beslutningsproces. Der er simpelthen ikke opbakning til sådan et synspunkt i Fællesskabet. Vil man have reel indflydelse, må man være medlem. Det kan ikke være anderledes.

Det er åbenbart, at det er i klar dansk interesse, at de nordiske lande bliver medlemmer. Det vil styrke de synspunkter, som vi forfægter. Derudover vil det naturligvis bidrage til at forskubbe vægten i samarbejdet nordover.

Hvilke konsekvenser får etableringen af tysk enhed mere specifikt for Danmark?

Mit svar falder i flere led.

For det første vil udviklingen mere generelt afstedkomme en betydelig økonomisk vækst. Efter at de første vanskeligheder er overstået i DDR, vil vi se en ganske betydelig økonomisk aktivitet i landet. Der vil blive tale om ganske store vækstrater. Jeg har tidligere brugt det udtryk, at vi kan blive vidne til et nyt Wirtschaftswunder. Så store er perspektiverne.

Der er store politiske interesser på spil, så store at de problemer, der nødvendigvis vil opstå, også vil blive løst på den ene eller anden måde. Det skal de, og det vil de. Forbundsregeringen vil sørge herfor. Den føler en forpligtelse, der bør bortvejre enhver tvivl.

Den omstændighed, at den tyske økonomi kører på noget nær fulde omdrejninger, be-

virker naturligvis, at der er store eksportmuligheder for dansk industri.

Der har i pressen været en del skrivelser om, at der kunne opstå et inflationspres i Forbundsrepublikken, og at dette kunne smitte af på udviklingen mere generelt i Europa. Som et eksempel herpå henviser man til, at der allerede har kunnet iagttages en rentestigning. Det forekommer mig, at en sådan frygt er ubegrundet. Jeg er ikke i tvivl om, at både forbundsregeringen og forbundsbanken fuldt ud er rede til at holde disse tendenser under kontrol.

For det andet må man huske på, at vi kommer til at se en tilsvarende udvikling i de øvrige øst- og centraleuropæiske lande. De er alle – hver med sin hastighed – på vej hen imod markedsbaserede økonomier. Det er en vanskelig proces. Men perspektiverne er store – ikke kun politisk, men også økonomisk.

Perspektiverne understreges af, at der åbner sig et helt nyt marked med 140 mio. købevri-ge forbrugere, som ser frem til en højere materiel levestandard. Efterspørgslen vil smitte af på dansk økonomi.

Der er meget, der taler for, at det vestlige Østersø-område kan gå hen og blive et nyt vækstområde. DDR, Polen og formentlig også de baltiske republikker vil på længere sigt få store vækstrater. Sverige og Norge vil formentlig før eller senere ansøge om medlemskab, der i sig selv vil virke fremmende på udviklingen.

Danmark ligger centralt placeret til fuldt ud at drage nytte af denne udvikling.

Der er således klare økonomiske fordele for Danmark. Men samtidig må vi være rede til at erlægge de i denne sammenhæng relativt beskedne omkostninger, det er at understøtte udviklingen i de øst- og centraleuropæiske

lande. Vi kan med andre ord se frem til en fredsdividende.

Udviklingen i Europa fremover peger entydigt på, at Europa-politikken vil indgå med en større tyngde, end hidtil har været tilfældet. Der vil stadig være de internationale organisationer, der har dannet rammen om dansk udenrigspolitik. Men deres roller vil blive justeret og suppleret af en række nye europæiske fora – i første række CSCE-systemet, der synes at bære kimen til et al-europæisk sikkerhedssystem.

EF's rolle vil blive styrket. Det vil blive udvidet. Østrig banker på døren. De nordiske lande vil melde sig, hvis eller når det en dag bliver klart for dem, at EF-EFTA-processen ikke kan imødekomme deres forventninger fuldt ud. Samtidig hermed vil Fællesskabets forbindelser til de øst- og centraleuropæiske lande blive styrket.

EF vil i det nye Europa indtage en endnu mere central funktion.

Udviklingen hen imod tysk enhed har store konsekvenser. De spænder bredt – politisk og økonomisk. I sidste ende fordi tysk enhed er lig med Europas enhed. De tider er ved at være forbi, hvor man kunne tale om Østeuropa og Vesteuropa som to adskilte enheder.

Tysk enhed virker fremmede på Europas politiske og økonomiske enhed.

Det er da også derfor, at vi har set forskellige forslag til fremme af en sådan udvikling. Præsident Mitterand har f.eks. fremsat et forslag om en europæisk konføderation omfattende alle europæiske lande med det europæiske Fællesskab som centrum herfor. Flere forslag vil følge. Alle vil de have til formål at styrke fremkomsten af en struktur, der fremmer et stabilt samarbejde mellem de europæiske lande. Spørgsmålet om Europas

politiske og økonomiske enhed vil givet komme til at stå centralt på den kommende regeringskonference. Udviklingen gør det vanskeligt – ja, umuligt – at undgå denne problemstilling.

Fra dansk side må vi støtte bestræbelser på at integrere de øst- og centraleuropæiske lande i den europæiske integrationsproces. Vi må arbejde på at opbygge en stabil europæisk arkitektur, der kan rumme Europas politiske og økonomiske enhed – baseret på et forpligtende samarbejde.

Hvis man falder tilbage på den opfattelse, at samarbejdet skal være relativt svagt – ja, at EF ikke skal bevæge sig længere end til at gennemføre det indre marked – så må man gøre sig klart, at det ikke kun er ens eget land, der kan forfølge egen interesse, men også andre lande.

Vi står på tærsklen til det nye Europa. Det indebærer store udfordringer og muligheder for det danske samfund. Konsekvenserne af tysk enhed er mangfoldige. Jeg har i denne artikel forsøgt at anskueliggøre nogle af dem. Udviklingen forløber med et tempo, så det kan være vanskeligt at forudsige noget mere præcist. Man løber altid en risiko for at tage fejl. Jeg håber imidlertid, at det senere vil vise sig, at jeg om ikke har ramt plet, så i det mindste har ramt skiven.